

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Journal of the Faculty of Divinity of Çukurova University

Cilt / Volume: 24 • Sayı / Issue: 2 • Aralık / December 2024 • 152-169

e-ISSN: 2564-6427 • DOI: cuilah.1529516

İBN SÜREYC'İN HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ VE ŞAFİİ MEZHEBİNDEKİ YERİ

The Life of Ibn Surayj, Scientific Personality and His Place in Shafii Doctrine

Ramazan AYDEMİR

Dr., Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Elazığ, Türkiye

Dr., Teacher, Ministry of Education, Elazığ, Türkiye

r-aydemir@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0002-9574-3397>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/ Received: 07.08.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 23.11.2024

Yayın Tarihi/Published: 31.12.2024

Bu çalışma, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu "İbn Süreyc'in Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Şafîî Mezhebine Katkısı" başlıklı sunumdan geliştirilerek üretilmiştir.

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Ramazan Aydemir).

Telif/Copyright: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Published by Çukurova University Faculty of Divinity, 01380, Adana, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

İBN SÜREYC'İN HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ VE ŞÂFİÎ MEZHEBİNDEKİ YERİ

The Life of Ibn Surayj, Scientific Personality and His Place in Shafii Doctrine

Öz

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından sonra, sahabe arasında çeşitli görüş farklılıkları ortaya çıkmış ve bu farklılıklar zamanla sistemli mezheplere dönüşmüştür. Bu mezheplerden biri, Şâfiî mezhebi olup İmam Şâfiî'nin önderliğinde kurulmuştur. İmam Şâfiî'nin vefatının ardından, ilk nesil talebeleri, fikhını dersler ve telif ettiği eserlerle yaymışlardır. Şâfiî mezhebinin bu ilk dönemi, mezhebin temel ilkelerinin ve uygulamalarının yerleşmesine ve yayılmasına olanak sağlamıştır. İkinci kuşak Şâfiîler, bu öğretimi farklı coğrafi bölgelere taşıyarak mezhebin etki alanını genişletmişlerdir. İbn Süreyc'in liderliğindeki üçüncü nesil Şâfiî fukaha ise, Şâfiî fikhını daha sistemli bir hale getirmiş ve mezhebin kurumsallaşmasına büyük katkıda bulunmuştur. İbn Süreyc, İmam Şâfiî'den sonra mezhebin ikinci telifini başlatarak, Şâfiî fikhının detaylarını ve uygulama esaslarını daha da derinleştirmiştir. İbn Süreyc'in ilmî çalışmaları, sadece o dönemin entelektüel atmosferini anlamak açısından değil, aynı zamanda Şâfiî mezhebinin gelişimine olan katkıları açısından da büyük bir öneme sahiptir. Bu çalışmalar, mezhebin kurumsallaşması ve fikhî düşüncesinde kritik bir rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Mezhep, Şâfiî Ekolü, İbn Süreyc.

Abstract

After the death of the Prophet Muhammad (peace be upon him), several differences of opinion emerged among the Companions, and these differences gradually evolved into systematic schools of thought. One of these schools is the Shafi'i school, which was established under the leadership of Imam Shafi'i. Following the death of Imam Shafi'i, his first-generation students spread his jurisprudence through teaching and the works he authored. This initial period of the Shafi'i school facilitated the establishment and dissemination of its fundamental principles and practices. The second generation of Shafi'is expanded the reach of this teaching to different geographical regions, thus broadening the school's influence. The third generation of Shafi'i jurists, led by Ibn Surayj, systematized Shafi'i jurisprudence and made significant contributions to its institutionalization. After Imam Shafi'i, Ibn Surayj began the second compilation of the school, further deepening the details and principles of application of Shafi'i jurisprudence. Ibn Surayj's scholarly work is of great importance not only for understanding the intellectual atmosphere of his time but also for assessing his contributions to the development of the Shafi'i school. These efforts played a critical role in the institutionalization and evolution of Shafi'i legal thought.

Keywords: Islamic Law, Sect, Shafi'i School, Ibn Surayj.

GİRİŞ

Şâfiî mezhebinin temel felsefesi, Muhammed b. İdris eş-Şâfiî (ö. 204/820) ve kendisiyle birlikte bulunup, Şâfiîler tarafından birinci nesil kabul edilen öğrencileri tarafından oluşturulmuştur. Şâfiî ve öğrencileri, mezhebin usulleri çerçevesinde tedvin ve telif ettikleri eserlerle mezhebin birinci telif dönemi olarak kabul edilen süreci başlatmışlardır. Diğer bir nesil Şâfiî ise Mısır'da İmam Şâfiî'nin talebelerinden aldıkları Şâfiî fikhını uzak diyarlarda öğrenilmesi ve yayılmasını sağlamışlardır. Bu neslin fukahâsından İbn Ziyâd en-Nisâbûrî'nin (ö. 324/936) *Kitâbü'z-ziyâdât* ve Zekerîya b. Yahya es-Sâcî'nin (ö. 307/920) *İhtilâfü'l-fukahâ*' eserleri dışında bu döneme ait herhangi bir eser telifi bulunmazken başını İbn Süreyc'in (ö. 306/918) çektiği üçüncü nesil fukahâsı dönemi, telif edilen eserlerle mezhebin ikinci telif dönemi olarak önem arz etmektedir. Özellikle mezhep içerisindeki çalışmaları nedeniyle Şâfiîler tarafından övgüye mazhar olan İbn Süreyc'e küçük Şâfiî anlamına gelen "eş-Şâfiyyü's-Sağır" denmiştir (Sübkî, 1413: 3/22; el-Hâci, 1440: 82; Yaşar, 2019: 202).

Bu döneme, telif ettiği eserler ve yetiştirdiği öğrencilerle adeta damga vuran İbn Süreyc'in hayatı ve ilmî kişiliğini bilmek önem arz etmektedir. Ayrıca İbn Süreyc'in genelde İslam âlimleri arasındaki ilmî konumu özelde ise Şâfiî fukahâsı arasındaki ilmî yetkinliği bizi bu konuyu araştırmaya sevk etmiştir. Ülkemizde de konuyla ilgili akademik alanda İbn Süreyc'in hayatı, ilmi kişiliği ve mezhepteki konumu hakkında bir çalışmaya rastlanılmaması, konunun önemine ve araştırılması gerektiğine olan inancımızı daha fazla arttırmıştır. Dolayısıyla bu çalışmamızda Şâfiî mezhebinin üçüncü nesil fukahâsından kabul edilen İbn Süreyc'in hayatı, ilmi kişiliği ve Şâfiî mezhebindeki yerini konu edindik.

1. İBN SÜREYC'İN HAYATI

1.1. Doğumu

İbn Süreyc'in tam adı Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ömer b. Süreyc el-Bağdâdî el-Kadî el-Fakih eş-Şâfiî'dir (Zehebî, 1405: 14/201; Sübkî, 1413: 3/21; Cübûrî, ts.: 3). Künyesi, Ebü'l-Abbas, nisbeti dedesine yapıldığından İbn Süreyc olarak bilinmektedir. Çok hayır işlemekle şöhret kazanan ve acem olduğu rivayet edilen dedesi Süreyc'in künyesi; Süreyc b. Yunus b. İbrahim b. Haris el-Mervezî ez-Zahid el-Abid'dir (Zehebî, 2003: 5/825; Yâfiî, 1417: 2/186).

Araplardaki ilk çocuğu ile tanınma âdetinden dolayı İbn Süreyc'e Ebü'l-Abbas denilmiştir. Ancak kaynaklarda onun Abbas adında bir çocuğunun olup olmadığına rastlayamadık. Bunun yanında İbn Süreyc'in Ebü'l-Hafs Ömer adında fakih bir oğlunun ve onun *Tezkiretü'l-âlim ve irşâdü'l-müte'allim* adında da fıkıhla ilgili bir eserinin mevcudiyeti bilinmektedir (İbn Kâdî Şühbe, 1407: 1/115; Kehhâle, ts.: 7/275; İsmail Paşa, ts.: 1/57).

İbn Süreyc'in doğum tarihi için bazı kaynaklar hiç tarih vermezken bazıları 240/854 civarı bir tarih belirtirler (Zehebî, 1405: 14/201; Kehhâle, ts.: 2/31). Bazıları da onun 306/918 olan vefat tarihinden hareketle ömrünün elli yedi yıl altı ay olması dolayısıyla doğum tarihinin 249/863 olması gerektiğini ifade ederler (İbnü'l-Cevzî, 1412: 13/183; Nevevî, ts.: 2/252; İbn Hallikân, 1398: 1/67; İbn Kesîr, 1413: 1/195; Safedî, 1420: 7/171; İbnü'l-Mülakkın, 1417: 32). Tercih edilen görüşe ve bizde de oluşan kanaate göre İbn Süreyc, 249/863 tarihinde doğmuştur (Sübkî, 1413: 3/25).

Tabakât ve Terâcim eserlerine bakıldığında İbn Süreyc'in çocukluk dönemi ile ilgili bilgi verilmediği görülmektedir. Sübkî (ö. 771/1370), İbn Süreyc'in peltek olduğunu ifade etmiştir. Dili peltek olan bir öğrenci, İbn Süreyc'den "Peltek birinin imamlık yapması" konusunu ders alırken İbn Süreyc'e "İmamlık yapmanız sahih midir?" sorusunu sormaktan utandıği için, "Benim imamlık yapmam sahih midir?" şeklinde sorar. İbn Süreyc de "Evet, benim imamlığım da aynı şekilde sahihtir," cevabını verir. (Sübkî, 1413: 3/471).

1.2. Yaşadığı Asır

Yedi yılı dışında İbn Süreyc'in ömrünün geri kalanı üçüncü asrın ikinci yarısını kapsamaktadır (Hatîb el-Bağdâdî, 1422: 5/471; Şîrâzî, 1970: 108-109; Zehebî, 1419: 3/23). Onun

hayatı, Abbâsî Devleti'nin (750-1258) ikinci dönemine denk gelmektedir. Burada bu döneme siyasi, iktisadi ve ilmi açıdan kısa şekilde yer verilmesi faydalı olacaktır.

1.2.1. Siyasi Durum

İbn Süreyc'in yaşadığı Abbâsî Devleti'ne bakıldığında dönemin halifelerinin idari bakımından çok kuvvetli bir irade ortaya koydukları söylenemez. O dönemde halifelerin makamda olmaları tamamen temsili olduğunu söylemek yerinde olur. Zira o dönemde güç ve iktidar, daha çok askeri alanda belirli makamlarda bulunan, Türklerin elinde bulunmaktaydı (İbnü'l-İmad, 1406: 4/111; Emin, 2012: 15).

Halifelerin, ailelerinin refahı için her türlü israf yaparken toplumun yararı için aynı şeyleri düşündükleri söylenemez (İbnü'l-İmâd, 1406: 3/236). Dolayısıyla bu dönemde sosyal adaletin varlığından söz etmek mümkün değildir. Özellikle Müstâîn-Billâh (862-866) ile el-Mu'tazîd-Billâh (892-902) arasında cereyan eden taht kavgası nedeniyle birçok insanın ölmesine neden olan ve aylarca devam eden savaşlar, ekonomik ve siyasi istikrarın bozulmasına neden olmuştur (Suyûtî, 1425: 264). Bundan dolayı bu dönem için gerek İslam toprakları içerisinde gerek sınır boylarında siyasi istikrardan söz etmek mümkün değildir. Bu ve benzeri savaş ve iç isyanlar neticesinde hilafetin etkisi zayıflamış, İslam toprakları içerisinde güven sorununun yaşanması sonucu büyük küçük birçok devlet meydana gelmiştir (Emin, 2012: 139).

1.2.2. İktisadi Durum

Devletlerin iktisadi durumlarının siyasi durumlarıyla sıkı bir şekilde bağlantılı olduğu gerçeği hem tarihte hem de günümüzde gözlemlenen bir olgudur. Bir devletin siyasi iktidarının güçlü olduğu dönemlerde, genellikle ekonomik durumunun da sağlıklı ve güçlü olduğu görülmektedir. Bu durum, Abbâsî Devleti örneğinde de açıkça gözlemlenmektedir (Suyûtî, 1425: 282 vd.; İbnü'l-İmad, 1406: 4/111 vd.). Savaş, isyan ve fitnenin (İbnü'l-İmad, 1406: 3/245, 256) yaşanmadığı dönemlerde, ekonominin iyi gittiği, mali istikrarın sağlandığı ve fiyatların dengede olduğu bilinmektedir (Yıldız, 1988: 34-35). Ancak savaş, isyan ve fitnenin yoğun olduğu dönemlerde ise ekonomik durumun ciddi bir şekilde bozulduğu, mali dengenin sarsıldığı ve fiyatların arttığı görülmektedir. Bu nedenle, Abbâsî Devleti'nin ikinci dönemi, ekonomik açıdan pek de iç açıcı bir dönem olarak nitelendirilemez. Bu bağlamda, siyasi istikrarın ekonomik durumu doğrudan etkilediği gerçeği, Abbâsîlerin deneyimlerinde de belirgin bir şekilde kendini göstermektedir (Yıldız, 1988: 34-35).

1.2.3. İlimi Durum

Abbâsî Devleti'nin bu dönemdeki siyasi ve iktisadi durumunun olumsuzluğuna vurgu yapsak da ilmi ve kültürel durumunun olumlu olduğunu beyan etmek gerekir. Zira İslam âleminin o güne kadar ilim erbabı ile meşhur olmuş Mekke, Medine, Kahire, Şam, Bağdat, Buhara, Kurtuba, Halep vb. birçok ilim merkezi bulunmaktaydı (Emin, 2012: 139 vd.; Nezâr, 1411: 22). Farklı bölgelerden âlim, mütefekkir ve sanatçılar ilim için Bağdat'ta gelirdi. Çünkü o dönemde Bağdat, ulamanın ilim tedarik ettiği yer konumundaydı.

İbn Süreyc'in doğup yaşadığı bu asırda tefsir, hadis, fıkıh, kelam, usûl-ı fıkıh ve diğer birçok ilim alanında ileri derecede yetişmiş âlimler yaşamaktaydı. Müslim b. el-Haccâc (ö. 261/875), Ebû Dâvûd (ö. 275/889), Tirmizî (ö. 279/892), Müzenî (ö. 264/878), ez-Za'ferânî (ö. 260/874), Rebî' b. Süleyman el-Murâdî (ö. 270/884), Dâvûd ez-Zâhirî (ö. 270/884), et-Taberî (ö. 310/923), Ebü'l-Abbâs eş-Şeybânî (ö. 291/904), İbnü'l-Münzîr (ö. 318/930) vb. şahsiyetler, bu asırda yaşamış âlimlerden bazılarıdır. Bu yüzyılda yaşayan âlimlerin taşıdığı ilim meşalesinin, Bağdat ve çevresini aydınlattığı söylenebilir. Hatta ilim talebi için Bağdat'a giden birçok âlim başka ilim merkezine gitme ihtiyacı duymamıştır.

1.3. Vefatı

İbn Süreyc'in vefat tarihi ile ilgili kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. İbnü'n-Nedîm (ö. 385/995), İbn Süreyc'in vefat tarihini 305/917 olarak belirtirken (İbnü'n-Nedîm, 1417: 263) diğer bazı kaynaklar 306/918 olarak beyan ederler (Hatîb el-Bağdâdî, 1422: 5/471; Şîrâzî, 1970:

108-109; İbnü'l Cevzî, 1412: 13/183; Nevevî, 1344-1347: 1/159; Sübkî, 1413: 3/25; Safedî, 1420: 7/171).

2. İLMİ KİŞİLİĞİ

Bu bölümde İbn Süreyc'in ilmî kişiliği beyan edilmeye çalışılacaktır. Burada İbn Süreyc'in bazı hocalarına, öğrencilerine, eserlerine, ilmî konumu, Şâfiî mezhebindeki yeri ve literatürüne olan etkisine yer verilecektir.

2.1. Hocaları

İbn Süreyc, ilmî hayatının genelini Bağdat'ta geçirmesinden dolayı burada bulunan birçok âlimden ders almıştır. İbn Süreyc'in fıkhıta ön plana çıkmasından olmalı ki hocaları arasından da fıkıh hocası olan Ebü'l-Kâsım el-Enmâtî (ö. 288/901) ön plana çıkmıştır. Burada Ebü'l-Kâsım el-Enmâtî'nin yanında İbn Süreyc'in hocaları arasında bulunan Cüneydî Bağdâdî (ö. 297/909) ve Ebü'l-Hasan el-Münzirî önemli şahsiyetlerdir.

2.1.1. Ebü'l-Kâsım el-Enmâtî

Künyesi Ebü'l-Kâsım adı Osman b. Said b. Beşşâr el-Enmâtî el-Bağdâdî'dir (İsnevî, 1407: 1/33; İbn Kâdî Şühbe, 1407: 1/35; Aslan-Sizgen, 2019: 2). el-Enmâtî, tabakât eserlerinde, İmam Şâfiî'yi görmeyen, ikinci tabaka olarak geçen Şâfiî fukaha arasında zikredilmektedir (Şîrâzî, 109; İbn Kâdî Şühbe, 1970: 1/35; Aslan-Sizgen, 2019: 2). el-Enmâtî, İmam Şâfiî'nin Mısır talebelerinden Müzenî ve Rebî' b. Süleyman el-Murâdî'den ders almıştır (İbn Kâdî Şühbe, 1970: 1/35; İbrahim, 2010: 134). el-Enmâtî'nin, Mısır'da aldığı ilmî birikimle Şâfiî'nin fıkhını Bağdat'a taşıması onu Şâfiîler arasında öne çıkarmıştır (Şîrâzî, 1970: 109; İbn Hallikân, 1398: 3/241; Aslan-Sizgen, 2019: 2). el-Enmâtî aracılığıyla Şâfiî mezhebinin Bağdat'ta oluştuğunu ve geliştiğini söylersek yanılmış olmayız. Çünkü tabakât eserlerine bakıldığında bu bariz şekilde görülmektedir (İbn Hallikân, 1398: 3/241).

el-Enmâtî'nin, Bağdat'ta yaptığı ilmî faaliyetler neticesinde genelde İslam ilim dünyasına özeldir ise Şâfiî mezhebine, Ebü'l-Abbâs İbn Süreyc, el-İstahrî (ö. 328/940), Ebû Ali b. Heyrân (320/932), Ebû Mansur et-Temimî (?) ve Ebû Hafs el-Babşâmî (?) gibi büyük âlimler kazandırmıştır (Sübkî, 1413: 2/301). Bunlar arasında İbn Süreyc ilim dünyası için büyük bir kazanım olarak kabul edilir.

2.1.2. Cüneyd b. Muhammed el-Bağdâdî

Ebü'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed el-Hazzâz el-Kavârîrî, ilk dönem sûfliğin güçlü temsilcilerinden biri olarak kabul edilir (Sülemî, 1419: 129). Aslen Nihavend'li olup Bağdat'ta doğan Cüneyd, burada yaşamıştır (İbn Hallikân, 1398: 1/373; Safedî, 1420: 11/155). Cam ticaretiyle uğraşmasından dolayı el-Kavârîrî nisbesiyle bilinmektedir (Ateş, Cüneyd-i Bağdâdî, 1993: 8/119).

Birçok ilim mensubu Bağdâdî'nin cemaatine katılarak bilgisinden yararlanmışlardır. Edipler sözünden, filozoflar fikrinden ve kelamcılar ilminden faydalanmak için onun ilim halkasında bulunmuşlardır (Sübkî, 1413: 2/260). İbn Süreyc de Cüneyd-i Bağdâdî'nin ilim sohbetlerinin müdavimlerinden biridir. İbn Süreyc, cemaatinde bulunanlara usûl ve fıkıh alanında hitabette bulunduğunda bu güzel hitabeti kimden aldığımı biliyor musunuz? Bu, Ebü'l-Kâsım Cüneydî'nin sohbetinin bereketidir (Zehebî, 1405: 14/67), diyerek Cüneyd-i Bağdâdî'ye olan hayranlığını dile getirmiştir.

Cüneyd-i Bağdâdî, 297/909 da Bağdat'ta vefat etmiştir (Sülemî, 1419: 129; Safedî, 1420: 11/156). Cenazesi, Bağdat'ın Şünüziyye mezarlığında dayısı Serî es-Saktî'nin (ö. 251/865) yanına defnedilmiştir (Safedî, 1420: 11/156).

2.1.3. Ebü'l-Hasan el-Münzirî

İbn Süreyc'in fıkıh hocalarından biri de Ebü'l-Hasan el-Münzirî (?) dir (Abbâdî, ts.: 20; Cübûrî, ts.: 15). Kaynaklarda el-Münzirî hakkında detaylı bir bilgiye rastlayamadık. Şâfiî uleması arasında ilk tabakât eserini yazan el-Abbâdî (ö. 458/1066), *Tabakâtü'l-fukahâi's-Şâfiîyye*'sinde el-

Münzirî'yi İbn Süreyc'in diğer bir hocası olan el-Enmâtî'den önce Ebû Yahya el-Belhî (ö. 330/941) ve ez-Zübeyr'den (ö. 317/929) sonra zikretmektedir (Abbâdî, ts.: 20; İbn Kâdî Şühbe, 1407: 1/85-86). Kaynaklarda el-Münzirî'ye ait Şâfiî fıkımını konu edinen ve Müzenî'nin *el-Muhtasar*'ından daha güzel ve tertibatlı olduğu belirtilen *el-Muhtasar* adlı bir eserinin olduğu geçmektedir (İbn Kâdî Şühbe, 1407: 1/85-86; İbnü'l-Mülakkin, 1417: 184). Ancak yaptığımız araştırmalarda bu eser hakkında detaylı bilgiye rastlayamadık.

2.2. Öğrencileri

İbn Süreyc'in vefatından sonra yazılan kaynak eserlere bakıldığında her birinde İbn Süreyc'in öğrencilerine rastlamak mümkündür. Burada onun bütün öğrencilerine yer verilmesinin mümkün olmadığı aşikârdır. Ancak mezhep içerisinde etkin rol sahibi bazı öğrencilerine de yer vermek gerektiğine inanıyoruz. Bu öğrencilerin hayatlarına vefat tarihine göre kısa şekilde yer vereceğiz.

2.2.1. Ebû Bekr es-Sayrafi

Adı Muhammed, künyesi Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. İbrahim el-Bağdâdî es-Sayrafi (ö. 330/942) dir (Sübkî, 1413: 3/186; Kehhâle, ts.: 10/220). es-Sayrafi, usûl alanında ileri derecede kabiliyetli kabul edilir (İbn Hallikân, 1398: 4/199). Hatta o dönemde ulema arasında usûl alanında Şâfiî'den sonra en yetkin kişinin Sayrafi olduğu görüşü yaygınlaşmıştır (Zehebî, 2003: 7/596; Sübkî, 1413: 3/186).

İbn Süreyc'in yanında ilim tahsilinde bulunan Sayrafi, hadis ilmini de Ahmed b. Mansur er-Ramâdî'den (265/878) almıştır (Zehebî, 2003: 7/596). Kendisinden Ali b. Muhammed el-Halebî hadis rivayetinde bulunmuştur (Sübkî, 1413: 3/186). Ancak Hatib el-Bağdâdî'nin (ö. 463/1071) beyanına göre es-Sayrafi'nin hadis rivayetinin çok olmadığı anlaşılır (Hatib el-Bağdâdî, 1422: 3/472).

Sayrafi, usûl ve fûrû alanında birçok eser telif etmiştir (İbn Kesîr, 1413: 264). Bu eserleri arasında *Şerhu'r-risâle*, *Kitâbu fi'l-icma*, *Kitâbu's-şurût*, *Kitâbu fi'l-fetevâ* ve *el-Müstefâd fi lafzi'l-müstecâd* dikkat çekenlerdir (Abbâdî, ts.: 26).

Sayrafi, Şâfiî mezhebinde "ashâbu'l-vücûh"¹ olarak kabul edilir (İbn Kesîr, 1413: 264). Buna rağmen bazı görüşlerinde hem Şâfiî mezhebinin görüşlerine hem Cumhur ulemaya muhalefet etmiştir (Zehebî, 2003: 7/596). es-Sayrafi, (330/942) yılında Mısır'da vefat etmiştir (Hatib el-Bağdâdî, 1422: 3/472).

2.2.2. Ebü'l-Abbas İbnü'l-Kâs

İbn Süreyc'in öğrencilerinden biri olan İbnü'l-Kâs'ın künyesi, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ebî Ahmed el-Kâs et-Taberî el-Bağdâdî (ö. 335/946) dir (Ziriklî, 2002: 1/90). İbnü'l-Kâs, İbn Süreyc'den fıkıh almıştır (İbn Kesîr, 1413: 1/240). Şâfiî fakih olan İbnü'l-Kâs, Taberistanlı olup yaşadığı dönemde oranın imamı kabul edilir ve birçok Taberistanlı kendisinden fıkıh almıştır (İbn Hallikân, 1398: 1/68).

İbnü'l-Kâs'ın *et-Telhîs*, *Edebü'l-kâdî*, *el-Mevâkit*, *Fetevâ*, *el-Miftâh fi'l-mezhebi's-Şâfiî* ve *Cüz' fîhi fevâ'idü hadîsi Ebî 'Umeyr*, gibi birçok eseri bulunmaktadır (Abbâdî, ts.: 27; Zehebî, 1405: 15/372). Tarsus kâdılığını da yapan İbnü'l-Kâs, 335/946 yılında Tarsus'ta vefat etmiştir (Nevevî, 1344-1347: 1/143).

2.2.3. Ebû İshak el-Mervezî

Ebû İshâk İbrâhîm b. Ahmed b. İshâk el-Mervezî (ö. 340/951), Horasan bölgesinde Murgab nehrinin aşağı kesiminde bulunan Merv şehrinde doğmuştur (Özel, 2004: 29/234-235). İstahrî, Abdân el-Mervezî (ö. 293/906) ve İbn Süreyc'den fıkıh almıştır (Şîrâzî, 1970: 112).

¹ "Ashâbu'l-vücûh; mutlak müctehid derecesine ulaşmamış müntesibi olduğu imamının mezhebine mukayyed olmakla birlikte görüşlerini temellendirmede imamının usûl ve kaidelerinin dışına çıkmayan müctehiddir. Ashâbu'l-vücûh kategorisinde yer alan fakihın muhalif görüşlerine literatürde "vecih/vücûh" denir." Bkz. (Sizgen (2022: 59).

Birçok eser telif eden el-Mervezî'nin dikkat çeken eserleri arasında *Şerhu muhtasari'l-Müzenî, Kitâbü't-tavassut beyne's-Şâfi'î ve'l-Müzenî, el-Fusûl fî ma'rifeti'l-usûl, eş-Şürût ve'l-vessâ'ik, el-Vesâyâ ve hisâbü'd-devr, Kitâbü'l-husûs ve'l-umûm* gibi eserler bulunmaktadır (İbn Kâdi Şühbe, 1407: 1/106).

Hayatının son yıllarını Mısır'da yaşayan el-Mervezî, İmam Şâfiî'nin ders verdiği yerde hocalık yaparak hayatını sürdürmüştür (Şîrâzî, 1970: 112). 340/951 yılında Mısır'da vefat eden el-Mervezî'nin kabri, İmam Şâfiî'nin kabrinin yanındadır (Hatib el-Bağdâdî, 1422: 6/498).

2.2.4. Ebü'l-Velid en-Nisâbü'rî

Adı Hassân, künyesi Ebü'l-Velid Hassân b. Muhammed b. Ahmed b. Harun el-Emevî en-Nisâbü'rî (ö. 344/955) dir (Zehebî, 1405: 15/492). Ebü'l-Velid, Şâfiî fakihî aynı zamanda hadis hafızı ve Horasan'da hadis ekolünün imamı olarak kabul edilir (Cübürî, ts.: 17). *el-İrşâd*'ın sahibi Ebü Ya'lâ el-Halilî (ö. 446/1055), hadis ilminde onun sikâ olduğunu ifade eder (Ebü Ya'lâ, 1409: 3/842). Ebü'l-Velid; çok ibadet eden, takva ve zühd sahibi olarak bilinir (Abbâdî, ts.: 27). İlim tahsilini İbn Sürec'in yanında tamamlayıp fıkıh ilmini ondan almıştır (Sâlihî, 1417: 3/90).

Ebü'l-Velid, Şâfiî mezhebi içerisinde "ashâbü'l-vucûh" olarak kabul edilmekle birlikte bazı görüşlerinde mezhebin dışına çıktığı da olmuştur (Zehebî, 1405: 15/493). İbn Süreyc'in üçüncü asrın mücedidî olduğu ile ilgili rivayeti de Ebü'l-Velid aracılığıyla yapılmaktadır (İbn Abdülhâdî, 1417: 3/91). Ayrıca Beyhakî (ö. 458/1066), *Menâkıbü's-Şâfi'î* adlı eserinde Ebü'l-Velid'den çok rivayette bulunmuştur.² Ebü'l-Velid, Rebiülevvel ayı 344/955 yılında yetmiş iki yaşında vefat etmiştir (İbn Abdülhâdî, 1417: 3/90).

2.2.5. İbn Ebû Hüreyre

İbn Süreyc'in öğrencileri arasında kabul edilen İbn Ebû Hüreyre'nin künyesi, Ebû Ali Hasen b. el-Hüseyn b. Ebî Hüreyre el-Kadı (ö. 345/956) olarak bilinmektedir (Şîrâzî, 1970: 112; Sübkî, 1413: 3/256). Dönemin Şâfiî âlimlerinin ileri gelenlerinden kabul edilen İbn Ebû Hüreyre, İbn Süreyc ve Ebü İshak el-Mervezî'den ilim tahsil etmiştir (Şîrâzî, 1970: 113; Köse, 1999: 19/434-435). Müzenî'nin *el-Muhtasar*'ına *Şerhu muhtasari'l-Müzenî* adında orta ve kısa olmak üzere iki şerh yazmıştır (Cübürî, ts.: 17). Sübkî, bu şerhi gördüğünü ifade eder (Sübkî, 1413: 3/256). Ayrıca İbn Ebû Hüreyre'nin Şâfiî fıkhıyla ilgili *el-Mesâ'il fî'l-fürû* adlı eseri bulunmaktadır (Hatib el-Bağdâdî, 1422: 8/253).

Şâfiî mezhebinde "ashâbü'l-vucûh" olarak kabul edilen İbn Ebû Hüreyre'nin bazı meselelerde İmam Şâfiî'ye ve diğer mezhep ulemasına muhalif görüşleri bulunmaktadır (Sübkî, 1413: 3/256). İbn Ebû Hüreyre'nin çeşitli görüşleri Mâverdî'nin (ö. 450/1058) *el-Hâvi'l-Kebîr*'i başta olmak üzere diğer Şâfiî kitaplarında yer almaktadır.³ Fukaha için bir lider kabul edilen İbn Ebû Hüreyre, 345/956 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir (Hatib el-Bağdâdî, 1422: 8/253).

2.2.6. Ebû Bekr el-Farisî

Kaynaklarda adı Ahmed, künyesi Ebû Bekr Ahmed b. Sehl el-Farisî (ö. 350/962) olarak geçmektedir (İbn Kesîr, 1413: 243). Şâfiî ulemasının ileri gelen fakihlerinden olan el-Farisî, Fıkıh ilmini İbn Süreyc'den almıştır (Nevevî, ts.: 2/195). Telif ettiği eserler arasında *Kitâbu'l-intikâ ale'l-Müzenî, Kitâbu'l-hilâf ve uyüni'l-mesâ'il fî nusûsi's-Şâfi'î* dikkat çekenlerdir (Abbâdî, ts.: 17).

Şâfiî mezhebi içerisinde "ashâbü'l-vucûh" olarak kabul edilen Ebû Bekr el-Farisî'ye nispet edilen dikkat çekici bazı görüşleri bulunmaktadır. Bunlardan birinde siyah köpeğin avladığı avın helal olmadığı görüşüdür (Nevevî, ts.: 2/195; Safedî, 1420: 6/208). Ebû Bekr el-Farisî 350/961 yılında vefat etmiştir (Safedî, 1420: 6/208; İbnü'l-Mülakkin, 1417: 43).

2.2.7. Ebü'l-Hasan İbnü'l-Kattân

² Farklı rivayetleri için bkz. Beyhakî, 1390: 1/121, 181, 189,217, 220, 242, 271, 365, 405, 488, 525, 2/33, 46, 81, 111, 126, 152, 161, 180, 218, 223, 234, 252, 287, 305.

³ Örnekler için bk. Mâverdî, 1419: 1/12, 14, 20, 280, 284, 300, 2/105, 483, 496, 3/357, 385, 435, 6/33, 246, 247, 12/25; Sübkî, 1413: 3/257 vd.

İbn Süreyc'in öğrencilerinden biri de Ebü'l-Hasan Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Bağdâdî (ö. 359/969) dir (Nevevî, ts.: 2/214). İbnü'l-Kattân olarak bilinir. Şâfiî mezhebinde dördüncü nesil âlimlerinden kabul edilen İbnü'l-Kattân, İbn Süreyc, Ebû İsak el-Mervezî ve İbn Ebû Hüreyre'den ilim tahsilinde bulunmuştur (İbn Hallikân, 1398: 1/70).

İbnü'l-Kattân, usûl ilminde yetkin kabul edilip Bağdat'ta tedrisatta bulunmuştur (İbn Kesîr, 1413: 1/278; İbn Kâdî Şühbe, 1407: 1/124). Kaynaklarda İbnü'l-Kattân'ın usûl ve fûrû alanında eserler telif ettiği söylene de bunlara rastlayamadık. İbnü'l-Kattân 359/969 yılında vefat etmiştir (Nevevî, ts.: 2/215).

2.3. Eserleri

Tarih ve tabakât kaynaklarına bakıldığında İbn Süreyc'in hadis, fıkıh, usûl ve akaid alanları başta olmak üzere dört yüz civarında eserinin olduğu söylenir (Nevevî, 1344-1347: 1/158; Suyûtî, 1403: 340; Ziriklî, 2002: 1/185). Ancak İbn Süreyc'in eserlerinden bazıları günümüze ulaşırken bazıları ise savaş, yangın ve istila gibi birçok nedenden dolayı ulaşamamıştır. *el-İntisâr, et-Takrîb beyne'l-Müzenî ve's-Şâfi'î, el-Ġunye fî furû's-Şâfi'iyye, el-Furûk fî fûrû'i's-Şâfi'iyye, er-Red 'alâ Muhammed b. el-Hasan, el-Muhtasar fî'l-fikh, er-Red 'alâ 'Îsâ b. Ebân, er-Red 'alâ Dâvûd fî inkârihi'l-kıyâs, er-Red 'alâ İbn Dâvûd fî mesâ'ile i'teraza bihe's-Şâfi'î, Kitâbü'l-'Ayn ve'd-deyn fî'l-vesâyâ ve Risâletü'l-beyân 'an usûli'l-ahkâm* gibi eserler İbn Süreyc'in kaynaklarda isimleri zikredilip günümüze ulaşmayan eserleri olduğu belirtilmektedir (Özen, 1999: 22/365). İbn Süreyc'in günümüze ulaşan eserleri, yazıldığı alanlar ve kapsadığı konular aşağıdaki gibidir.

2.3.1. Cüz' Fîhi Ecvibetü'l-İmâmi'l-âlim Ebi'l-Abbâs Ahmed b. 'Ömer B. Süreyc fî Usûli'd-Dîn

İbn Süreyc'in günümüze ulaşan eserlerinden biri *Cüz' fîhi ecvibetü'l-imâmi'l-âlim Ebi'l-Abbâs Ahmed b. 'Ömer b. Süreyc fî usûli'd-dîn* eseridir (Kâtib Çelebi, ts.: 1941: 1/583; Sezgin, 1991: 3/199). İbn Süreyc bu eserinde akaid konularını ele almaktadır. Şehid Ali Paşa Kütüphanesi 2763 numarada bulunan eser, Ebü'l-Kâsım Sad b. Ali b. Muhammed ez-Zencânî'nin (ö. 471/1078) verdiği cevapları içeren "*Cevâbâtü'l-measâil*" adlı eserinde kaydedilir (İbn Süreyc, ts.: 37-38; Özen, 1999: 20/365). Ayrıca İbn Kayyim el-Cevzîyye (ö. 751/1350), *İctimâ'u'l-cüyûşi'l-İslâmiyye* adlı eserinde İbn Süreyc'in bu risalesinin tam metnini verir (İbn Kayyim el-Cevzîyye, 1409: 2/170-174).

Eserin tahkikini yapan Velid b. Muhammed, eserin el yazmasının İstanbul Şehid Ali Paşa Kütüphanesi 2763 numarada bulunduğunu bu eserin dört varaktan oluştuğunu her bir varakta on dört satırın mevcut olduğunu ifade eder (İbn Süreyc, ts.a: 44). Ayrıca muhakkik bu eserin Yusuf b. Muhammed b. Yusuf el-Hakkârî (ö. ?) yoluyla aktarıldığını beyan eder (İbn Süreyc, ts.a: 44). Bu eserin, pdf nüshası elimizde bulunmaktadır.

2.3.2. el-Vedâ'i' li-Mansûsi's-Şerâ'i'

İbn Süreyc'in günümüze ulaşan eserlerinden belki de en önemlisi *el-Vedâ'i'* (Kâtib Çelebi, ts.: 2/2005; Kehhâle, ts.: 2/31; İsmail Paşa, ts.: 1/57), eserdir diyebiliriz. Zira İbn Süreyc bu eserinde fıkıh konularını tertipli ve delilleri ile birlikte sunmuştur. Bir nüshası Ayasofya Süleymaniye Kütüphanesi 1502 numarada bulunan eserin ikinci nüshası ise Rabat el-Hizânetü'l-Âmme'de bulunmaktadır (Özen, 1999: 20/365).

Salih b. Abdullah ed-Düveys tarafından tahkik edilerek ilim dünyasına kazandırılmıştır. Eserin el yazmasının iki nüshasının bulunduğu, bunlardan birinin Ayasofya Süleymaniye Kütüphanesi 1502 numarada olup yüz yirmi altı sayfadan oluştuğu her sayfada yaklaşık yirmi satır her satırın da on kelimeye yakın olduğu beyan edilir. Bu nüshanın başında eserin ve müellifinin adının yazıldığı (İbn Süreyc, ts.b: 1/70) başlıktan hemen sonra ilmin önemi ve İmam Şâfi'nin medhinin yapıldığı beytlerin bulunduğu ve nüshanın son sayfasında da Allah'ın (c.c.) yardımıyla kitabın bittiğini ve Cemâziyelâhir 591 tarihi yazıldığı ifade edilir (İbn Süreyc, ts.b: 1/70-71).

el-Vedâ'i' eserinin muhakkiki, eserin ikinci nüshasının iki yüz elli sayfadan oluştuğunu ancak kendisinin almış altı sayfasını gördüğünü beyan eder. Birçok sayfanın yırtık ve eksik olduğunu bu sayfaların genelini Kitâbü't-Tahârât'ın sonundan Kitâbü'z-Zekât'ın sonuna doğru olan bölümleri kapsadığını belirtir. Bu nüshanın her sayfasında ortalama yirmi satır her satırın on iki kelimededen oluştuğunu beyan eder. Bu nüshanın ilk sayfasında müellifin ismi yazılıyken son sayfasında herhangi bir tarih bulunmadığı ifade edilir (İbn Süreyc, ts.b: 1/71).

Eserin içeriğine bakıldığında ilk Şâfiî eserlerine göre tanzim edildiği söylenebilir. Ayrıca eserin son bölümünde sünnetin çeşitleri, icma, kıyas ve nesh gibi usûl-i fıkıh ilmi ile ilgili konulara yer verildiği görülür (İbn Süreyc, ts.b: 2/265). Eserin dikkat çeken bir başka yönü ise müellif her konu başında "izâ kıyle lek" ifadesiyle muhatabına soru sorar "fekül" ifadesiyle de cevap verir. Müellif bu üslubunu eserin tamamında sürdürmektedir. Nevevî (ö. 676/1277), *el-Mecmû'* ve Zerkeşî (ö. 794/1392) *el-Bahrü'l-muhî't*'inde İbn Süreyc'in *el-Vedâ'i*'inden bazı alıntılarda bulunmuşlardır (Nevevî, 1344-1347: 1/289; Zerkeşî, 1414: 1/271, 3/144, 5/262, 6/54, 486, 7/30).

2.3.3. el-Aksâm ve'l-Hisâl

İbn Süreyc'in günümüze ulaşan eserlerinden biri de *el-Aksâm ve'l-hisâl*'dir (Kâtib Çelebi, ts.: 1/705; İsmail Paşa, ts.: 1/57; Sezgin, 1991: 3/199). Bu eser İrlanda Cumhuriyeti başkenti Dublin'de bulunan Chester Beatty Kütüphanesinde 5115 numaraya muhafaza edilmektedir. Eserin ön sayfasında *AL AQSÂM WA'L-KHISÂL*, by Abu'l-Abbâs Ahmed b. Umar b. Suraj al-Bağdâdî al-Şhâfiî (d. 306/919) (A compendium of Shafiî jurisprudence.) Dated 12 Dhu'l-Qa'da 660 (28 September 1262) şeklinde not yazılmaktadır.

Bazı kaynaklarda bu eserin İbn Süreyc'e değil oğluna aidiyeti yapılırsa da (Okuyucu, 2015: 414) Nevevî, *el-Mecmû'*'da İbn Süreyc'in bu eserini ona aidiyetini yaparak alıntılar yapmıştır (Nevevî, 1344-1347: 1/157, 396, 2/93, 96). Ayrıca *Mü'cemü'l-müellifîn*'nin sahibi Kehhâle (1905-1987) ve *el-A'lâm*'ın sahibi ez-Ziriklî (1893-1976) tarafından bu eserin İbn Süreyc'e aidiyeti vurgulanmaktadır (Ziriklî, 2002: 1/185; Kehhâle, ts.: 2/31).

Müellif, eserin ilk sayfasının hemen başında abdest, gusül ve teyemmüm konularını işlenmekte iken ikinci sayfanın başında "İslam'ın on iki hasletten oluştuğuna" yer verir ve bunları açıklar. Sonra müellif, Müzenî vasıtasıyla İmam Şâfiî'nin usûl-i fıkıh alanında "insanların ihtilaf ettiği şeylerin yedi haslet olduğuna" yer verir. Daha sonra bu yedi hasleti açıklar. Üçüncü sayfada "ahkamü'l-eşya kable mecii şer" konusuna yer verirken sayfanın sonuna doğru akli delillere yer vermektedir (İbn Süreyc, ts.c: 1, 2, 3).

Müellif eserin dördüncü sayfasında münazara ve cedel konusuna yer verdikten sonra beşinci sayfadan itibaren tekrar taharet, su ve çeşitleri konularını işlemektedir (İbn Süreyc, ts.c: 4, 5). Daha sonraki sayfalarda ilk sayfaların tekrarı verildikten sonra tekrar teyemmüm, mesh, hayz, nifas, namaz ve çeşitleri konularına yer verdiği görülmektedir (İbn Süreyc, ts.c: 8 vd.).

Eser micro film şeklinde yayımlandığından birçok sayfası ya karıştırılmış ya da iki defa verilmiştir. Eserin sayfa numaralarında da sıkıntı olduğu görülmektedir. Micro film şeklinde yansıtılan eserin bir nüshasına ulaştıktan sonra İsam Kütüphanesi aracılığıyla eserin fotokopi nüshasına ulaşabildik.

2.4. İlmî Konumu

İbn Süreyc, furu-i fıkıh alanında daha çok meşhûriyet kazansa da itikad, hadis, fıkıh usûlü vb. alanlarda da ilmî konuma sahiptir. Burada onun akaid, hadis ve fıkıh alanındaki ilmî konumuna yer verilecektir.

2.4.1. Akaid İlmindeki Yeri ve İtikadi Görüşü

İbn Süreyc, fıkıh ve diğer alanlarda olduğu gibi akaid alanında da yetkin âlim kabul edilir. O, fıkıh alanında eserler telif ettiği gibi akaid alanında da *Cüz' fîhi ecvibetü'l-imâmi'l-âlim Ebi'l-Abbâs Ahmed b. Ömer b. Süreyc fî usûli'd-dîn* adında bir eser telif etmiştir. Ebü'l-Abbâs İbn Süreyc bu eserinde kendisine sorulan sorulara verdiği cevaplara yer verir (İbn Süreyc, ts.a: 38).

İbn Süreyc'in mezkûr eserine bakıldığında ilk olarak Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Allah'ın (c.c.) sıfatlarına değindiği görülmektedir. O, bu konuda "Fevkiyat, Nefs, Yedeyn, Semi, Basar, Kelam,

Ayn, Nazar, İrade, Rıza, Gazab, Muhibbet, Kerahiyyet, Kurb ve Bu'd" gibi sıfatlara yer vermektedir (İbn Süreyc, ts.a: 55vd.). Aynı zamanda İbn Süreyc, bu eserinde hadislerde geçen "Yed, Kadem, Esâbi, Dahak, Teaccüb, Gayret, Ferh, gibi Allah'ın (c.c.) sıfatları hakkında değerlendirmeler yapmaktadır (İbn Süreyc, ts.a: 65 vd.).

İbn Süreyc bu sıfatlarla ilgili değerlendirmeler yaptıktan sonra aşağıdaki tavsiyelerde bulunur: "Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) ashabı, tabiûn ve selef ulamanın kendilerine gerekli kıldıklarını bizim de gerekli kılmamız gerekir. Onların icma ettiği konularda bizim de icma etmemiz, onların sakındıklarından bizim de sakınmamız, haberin zahirine ve ayetin nüzulüne teslim olmamız, Allah'ın (c.c.) sıfatları konusunda Mu'tezile, Cehmiyye, Mulhidiyye, Mücessime, Müşebbihe, Kerrâmiyye ve Mükeyyife gruplarının tevillerinden de korunmamız gerektiğini" ifade eder (İbn Süreyc, ts.a: 40 vd.).

İbn Süreyc'e "tevhid" sorulduğunda o tevhidi; Kitap ve sünnet delilleri çerçevesinde açıklamış ve İslam tevhidinin bu olduğunu beyan etmiştir. Ehl-i batılın tevhidinin cevher ve araz tartışmasından ibaret olan batıl bir inanç olduğunu, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gönderiliş amacının da bunu reddetmek olduğunu ifade eder (İbn Teymiyye 1416: 17/305; 1411: 7/185). İbn Süreyc'in bu eserinde verdiği cevaplara da bakıldığında onun itikâd bakımından selef olduğunu anlamak zor değildir (İbn Süreyc, ts.a: 55 vd.).

2.4.2. Hadis İlmindeki Yeri

Zehebî (ö. 748/1348), İbn Süreyc'in hadis ile ilgili bir eserinin olduğunu bunda hadisler konusunda deliller sunduğunu beyan ettikten sonra bu eseri gördüğünü ifade eder (Zehebî, 1419: 3/23). Zehebî, bu beyanatlara mütaakip İbn Süreyc'in hadis dinlediği ve rivayet ettiği alimlere ve kendisinden hadis rivayet eden kişilere ve rivayet ettiği bazı hadislerle yer verir (Zehebî, 1405: 14/202 vd.; 1419 3/23; Sübkî, 1413: 3/21). Ancak Hatib el-Bağdâdî, *Târihu'l-Bağdâdî*'nde İbn Süreyc'in hadis bilginliğini belirtirken Zehebî'nin yer verdiği isimleri zikrederek bunlardan az bir miktarda hadis rivayetinde bulunduğunu vurgulamaktadır (Hatib el-Bağdâdî, 1422: 5/471). Sübkî de konuyla ilgili beyanlar verirken Zehebî'nin verdiği bilgilere yakın malumatlar vermektedir (Sübkî, 1413: 3/21-22).

Her iki âlimin izlediği yola bakıldığında İbn Süreyc'in fıkıh alanında kazandığı şöhreti, hadis alanında kazandığını söylemek zor olsa da onun hadis alanında da yeterli bilgiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Zira onun Şâfiî fıkhıyla ilgili yazmış olduğu *el-Vedâ'i'* eserinin her konusunda bir veya birkaç hadise yer verdiği görülür. Dolayısıyla Hatib el-Bağdâdî'nin beyanatından İbn Süreyc'in hadisi çok az bildiğini değil onun hadis ilmini az bildiğini anlamak gerekir diye düşünüyoruz.

2.4.3. Fıkıh İlmindeki Yeri

Sübkî, İbn Süreyc'in fıkıhta dönemin yetkini olduğunu beyan eder. (Sübkî, 1413: 3/25). Hiçbir kaynak eserde onun fikhî bilgisi tartışılmadığı gibi birçok kaynakta onun, fıkıhın sancaktarı olduğu ifade edilir (Zehebî, 1419: 3/23). Onun fıkıhtaki yerini Ebû Hâmid el-İsferayînî (ö. 406/1016) şöyle ifade eder: "Biz İbn Süreyc ile fıkıhın derinliklerinde değil zahirinde yarışırız" der (Zehebî, 2003: 7/99; 1424: 2/353; İbn Kesîr, 1413: 1/194). Birçok tabakât müellifi tarafından İbn Süreyc'in fikhî konumunun Müzenî dâhil Şâfiî'nin bütün talebelerinden üstün olduğu ifade edilir (Şîrâzî, 1970: 109; Zehebî, 1424: 2/353). Kaynaklarda İbn Süreyc'e nispet edilip çok tartışılan Süreyciyye meselesine fukaha tarafından dikkat çekilmiştir. Mesele hakkında birçok âlim tarafından müstakil eserler telif edilmiştir.⁴

Bazı müellifler tarafından İbn Süreyc'in üçüncü yüzyıl müceddidi (el-Müceddidu fi'd-Din) olduğu ifade edilir. Ancak bazıları tarafından buna itiraz edilir. Bunlar bu yüzyılın müceddidinin Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin (ö. 324/935-36) olması gerektiğini ileri sürerler (Sübkî, 1413: 1/201;

⁴ Meselenin detayı için bkz. İbn Teymiyye, 1416: 33/249 vd.; İbn Kayyim el-Cevziyye 1411: 3/197; *el-Mevsûati'l-Fıkhiyye*, 1404-1427: 36/247 vd; Özen, 1999: 22/363-366 Ayrıca Süreyciyye meselesi ile ilgili Davut Eşit bir makale yazmıştır. Bk. Davut Eşit, 2016: 443-455.

İbnü'l-İmâd, 1406: 4/30; Cübûrî, ts.: 4-5). Zehebî, konuyla ilgili rivayette⁵ geçen “men” ifadesinin müfred (tekil) değil cemi (çoğul) ifade ettiğini dolayısıyla her yüzyılda bir müceddidin değil birkaç müceddidin gelebileceğini ileri sürer (Zehebî, 1405: 14/203). Sübkî, Zehebî'nin görüşüne yakın bir görüş ifade ederek İbn Süreyc'in fıkıh alanında Eşarî'nin ise usûlüddin (akaid) alanında müceddid kabul edilebileceğini söyler (Sübkî, 1413: 1/201).

Bütün bu bilgiler neticesinde İbn Süreyc üçüncü yüzyılın müceddidi olmasa dahi onun fıkıh alanında kendi döneminin tartışmasız lideri olduğu söylenebilir.

2.5. İbn Süreyc'in Şâfiî Mezhebindeki Yeri

Şâfiî mezhebinde birinci nesil olarak kabul edilen Şâfiî'nin öğrencileri, imamlarının metinlerini bir araya getirerek ve kendi bilgilerini de yansıtır bazı muhtasar eserler ortaya koymak suretiyle ilk telifat hareketinin devamını sağlamışlardır (Okuyucu, 2015: 277). Diğer bir nesil Şâfiî ise Mısır'da İmam Şâfiî'nin talebelerinden aldıkları Şâfiî fikhını uzak diyarlarda öğrenilmesi ve yayılması şeklinde çalışmalarını sürdürmüşler (Okuyucu, 2015: 412). Şâfiî mezhebinde üçüncü nesil olarak kabul edilen İbn Süreyc, yaptığı telifat ve çalışmalarla mezhebin ikinci telifat hareketini başlatarak mezhep içerisindeki önemini ortaya koymuştur (Cübûrî, ts.: 10; Okuyucu, 2015: 412).

İbn Süreyc, bir fakihin görüşlerinin bir mezhebe dönüşebilmesi için o görüşlerin usûl ve esaslarına intisab ve bağlılığın sürekli olması gerektiğine inanmış olmalı ki yaptığı çalışmalarda Şâfiî'nin görüşlerini merkeze alarak bu görüşler çerçevesinde çalışmalar yapmıştır (Çavuşoğlu, 2004: 306; Okuyucu, 2015: 422). İbn Süreyc, bu çalışmaları bağlamında icihad-taklit eksenine ittiba (delille amel) ve tahrir yöntemi gibi yeni metotlar geliştirerek mezhep imamının görüşlerine taklit yerine daha çok ittiba ve tahrirde bulunduğunu göstermek istemiştir. O, sürdürdüğü bu çalışmaları neticesinde Şâfiî'nin görüşlerinin tam anlamıyla klasik bir mezhep yoluna girmesini sağlamıştır (Çavuşoğlu, 2004: 306; Okuyucu, 2015: 422 vd.).

İbn Süreyc'in Şâfiî fikhını tam bir mezhep mükteşebatına kavuşmasını sağlayan çalışmaları arasında Şâfiî fikhını muhaliflerine karşı savunması gelmektedir. İbn Süreyc'in bu konudaki çalışmaları, tartışma ve münazara şeklinde olduğu gibi muarızlarına yazdığı reddiyeleri de içermektedir (Aybakan, 2007: 184, 187). O, bu çalışmalarıyla Şâfiî'nin görüşlerini korumaya aldığı gibi bunların bir mezhep çatısı altında toplanmasını da sağlamıştır (Okuyucu, 2015: 424-425).

Şâfiî mezhebinde İbn Süreyc'e kadar Şâfiî'nin görüşlerini tamamen merkeze alıp çalışmalarını bu minvalde sürdüren ikinci bir kişiye rastlanılmamıştır (Okuyucu, 2015: 424). Onun bu çalışmaları, adının birçok Şâfiî uleması arasından öne çıkmasını sağlamıştır (Okuyucu, 2015: 424; Yaşar, 2019: 202). İbn Süreyc, Şâfiîler arasında mezhebin en önde gelen müctehidi olarak kabul edilen Müzenî'den dahi üstün kabul edilmiştir (Şîrâzî, 1970: 109; Okuyucu, 2015: 424).

2.5.1. İbn Süreyc'in Mezhep Literatürüne Etkisi

İbn Süreyc, Şâfiî mezhebinin erken döneminde önemli bir etki yaratmış ve mezhep literatüründe kalıcı izler bırakmış bir âlimdir. Özellikle Şâfiî mezhebinin gelişiminde kritik bir rol oynamış olan İbn Süreyc, Şâfiî fikhının sistematize edilmesi ve teorik temelini sağlamlaştırılmasında önemli katkılarda bulunmuştur. Onun hukuk anlayışı, metodolojik yaklaşımları ve fıkıh üzerine getirdiği yenilikler, sadece kendi döneminde değil, sonraki yüzyıllarda da mezhep fukahası arasında etkileşimi ve hukuki düşüncenin gelişimini şekillendirmiştir. İbn Süreyc'in geliştirdiği metodolojiler ve fikirler hem teorik hem de pratik uygulamalarda geniş yankılar uyandırmış ve Şâfiî mezhebinin tekâmülünü önemli ölçüde etkilemiştir. Bu etkileşim sonraki literatür tarandığında daha bariz şekilde görülmektedir. Burada İbn Süreyc'in etkilediği mezhep fukahası ve literatürüne yer verilecektir.

⁵ Ebû Hüreyre (r.a.) vasıtasıyla rivayet edilen hadiste “Allah (c.c.) her yüzyılın başında bu ümmet için dinini yenileyecek birini (müceddid) gönderir.” Bkz. Ebû Dâvûd “Melâhim”, 36 (No. 4291).

İbn Süreyc'in etkilediği fukahadan biri Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Mâverdî'dir (ö. 450/1058). İbn Süreyc'den yaklaşık bir asır sonra yaşayan Mâverdî, birçok eser telif etmiştir. Bunlardan biri olan *el-Hâvi'l kebîr fi fikhî mezhebi'l-İmami's-Şâfiî* eseri Şâfiî fûru-i fikh alanına telif edilmiştir. Bu eser incelendiğinde Mâverdî'nin burada İbn Süreyc'den çok etkilendiği bariz şekilde görülmektedir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Mâverdî bu eserinde dört yüz yirmi dokuz kez İbn Süreyc'in görüşüne yer vermektedir.⁶

İbn Süreyc'in etkilediği fukahadan bir diğeri de Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî'dir (ö. 505/1111) Gazzâlî'nin fikh alanında telif ettiği eserlerine bakıldığında *el-Vasît* eserinde doksan dokuz defa İbn Süreyc'in görüş ve kavillerine yer verdiği müşahede edilir. Gazzâlî, İbn Süreyc'in bu görüşlerini, *وَخَرَجَ ابْنُ سُرَيْجٍ / İbn Süreyc tahric etti, وعلى وَهُوَ اخْتِيَارٌ / İbn Süreyc söyledi, وَقَالَ ابْنُ سُرَيْجٍ / İbn Süreyc'in mezhebine/görüşüne göre, وَقَطَعَ ابْنُ سُرَيْجٍ / İbn Süreyc'in tercihi, وَخَرَجَ ابْنُ سُرَيْجٍ / İbn Süreyc ısrarla ifade etti ve وَحَكَى ابْنُ سُرَيْجٍ / İbn Süreyc anlattı şeklinde zikreder.*

Hicri beşinci yüzyılın ikinci yarısı ve altıncı yüzyılın ilk çeyreğinde yaşayan Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin b. Mes'ûd b. Muhammed el-Begavî de (ö. 516/1122) İbn Süreyc'den etkilenen Şâfiî fukahadan biridir. Begavî'nin fikh alanında telif ettiği *et-Tehzîb fi fikhî'l-İmâmi's-Şâfiî* adlı eserinde yüz yirmi dört defa İbn Süreyc'in görüşlerine yer verdiği görülür.⁷ Begavî, İbn Süreyc'in görüşlerini, *وَخَرَجَ ابْنُ سُرَيْجٍ / İbn Süreyc'in yanında, وَقَالَ ابْنُ سُرَيْجٍ / İbn Süreyc söyledi, وَهُوَ قَوْلُ ابْنِ سُرَيْجٍ / o İbn Süreyc'in görüşüdür. وَخَرَجَ ابْنُ سُرَيْجٍ / İbn Süreyc tahric etti şeklinde beyan etmektedir.*

İbn Süreyc'in en çok ve bariz şekilde etkilediği Şâfiî fukahadan biri Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî'dir (ö. 676/1277) Nevevî, Hadis, fikh, usûl-i fikh ve tabakât gibi alanlarda eserler telif etmiştir. Nevevî'nin eserleri, özellikle fûru-i fikh alanında telif edilen *el-Mecmû şerhu'l-mühezzeb*, ve *Ravdatü't-tâlibîn ve 'umdetü'l-müttakîn* incelendiğinde İbn Süreyc'den ne kadar çok etkilendiği açık şekilde görülür. Tespit ettiğimiz kadarıyla Nevevî, *el-Mecmû*'da iki yüz yirmi sekiz,⁸ *Ravdatü't-tâlibîn ve 'umdetü'l-müttakîn*'de ise iki yüz elli yedi kez⁹ İbn Süreyc'in görüşlerine yer vermiştir. Nevevî de İbn Süreyc'in görüşlerine Gazzâlî ve Begavî'nin yer verdiği lafızlara benzer lafızlarla yer vermektedir.

İbn Süreyc mezhep literatürünü fûru-i fikh alanında etkilemekle kalmamış aynı zamanda usûl-i fikh alanındaki literatürünü de etkilemiştir. Bu alanda etkilediği usûlcüler arasında Fahrüddîn er-Râzî (ö. 606/1210) ve Seyfüddîn el-Âmidî (ö. 631/1233) önemli şahsiyetlerdir. Tespit ettiğimiz kadarıyla er-Râzî, *el-Mahsûl fi ilmi usûli'l-fikh* eserinde yedi kez (Râzî, 1418: 2/136, 3/21, 23, 96, 229, 5/339, 6/84), Âmidî, *el-İhkâm fi usûli'l-ahkâm* adlı eserinde altı kez (Âmidî, 1402: 2/51, 337, 3/51, 88, 4/103, 204) İbn Süreyc'in konu hakkındaki görüşlerine vurgu yapmışlardır.

İbn Süreyc'in etkilediği mezhep fukahası ve literatürü bunlarla sınırlı değildir. İbn Muhâmilî (ö. 415/1024), Kadı Hüseyin (ö. 462/1069), Ebû İshâk eş-Şirâzî (ö. 476/1083), İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî (ö. 478/1085), Rûyânî (ö. 502/1108), İmrânî (ö. 558/1163), Abdülkerîm er-Râfî (ö. 623/1226), Ebû Muhammed İzzüddîn b. Abdisselâm (ö. 660/1262), İsnevî (ö. 772/1370), Zerkeşî (ö. 794/1392), Zekeriyâ el-Ensârî (926/1519), Hatîb eş-Şirbînî (ö. 977/1570) ve Şemsüddîn er-Remlî (ö. 1004/1596) gibi birçok Şâfiî fakih ve usûlcü İbn Süreyc'den etkilenmiştir.

⁶ Örnekler için bkz. (Mâverdî, 1419: 1/349, 370, 406, 2/259, 3/131, 504, 4/225, 5/229, 6/278, 419, 7/73, 247, 8/170, 9/88, 11/123).

⁷ Örnekler için bkz. (Begavî, 1418: 1/168, 427, 2/31, 181, 347, 3/35, 100, 449, 4/138, 209, 340, 5/172, 6/201, 300, 397, 7/371, 489, 8/131, 339, 437).

⁸ Örnekler için bkz. (Nevevî, 1344-1347: 1/54, 103, 299, 490, 2/26, 294, 358, 399, 501, 3/358, 4/61, 357, 430, 5/328, 444, 6/55, 270, 516, 7/186, 8/494).

⁹ Örnekler için bkz. (Nevevî, 1/28, 61, 144, 330, 2/178, 346, 3/208, 430, 539, 4/190, 236, 239, 327, 5/87, 197, 281, 6/162, 7/381, 8/288).

2.6. İbn Süreyc'in Diğer Mezheplerle İlişkisi

İbn Süreyc, Ehl-i rey'in merkezi ve Zâhirîlerin membası olarak kabul edilen Bağdat'ta dünyaya gelmiş; burada yaşamış çevresinde yaşayan âlimlerden olmalı ki Bağdat dışına herhangi bir ilim seyahatine de ihtiyaç duymamıştır. Dolayısıyla İbn Süreyc'in çevresindeki bu mezheplerden habersiz olduğunu söylemek hatta bunlardan etkilenmediğini iddia etmek mümkün olmadığı gibi aksine bu mezhep taraftarlarıyla iç içe yaşadığını bunlarla sık sık ilmî münazaralarda bulunduğunu ifade etmek gerekir (Okuyucu, 2015: 425-426; Yaşar, 2019: 202). Zerkeşî, *el-Bahrû'l-muhî't*'inde Malikilerin bazen İbn Süreyc'e gelip Maliki mezhebine göre fetva vermesini talep ettiklerini onun da Maliki mezhebine göre fetva verdiğini beyan eder (Zerkeşî, 1414: 8/361). Zerkeşî'nin bu beyanı düşüncemizi destekler niteliktedir. İbn Süreyc'in ilmî çalışmaları çerçevesinde muarızlarıyla sık sık tartışma ve münazaralara girmesi onlara reddiyeler yazması da onun bu mezheplerin usûl ve esaslarına hâkim olduğunu göstermektedir.

İbn Süreyc'in hedefindeki muhalifler arasında yaşadığı muhitten olmalı ki genelde Hanefî fakihler, Zahirî mezhebinin kurucusu Dâvûd b. Ali ez-Zâhirî, oğlu Muhammed b. Davud (ö. 297/910) ve diğer zahirî âlimler bulunmaktadır (Hatib el-Bağdâdî, 1422: 5/471; Nevevî, ts.: 2/251; İbn Abdülhâdî, 1417: 2/519).

İbn Süreyc ile Zâhirîler arasında genelde usûl-i fıkıh alanında kıyasın hücciyet konusu tartışılmıştır. Kaynaklarda bu tartışmaların örneğini görmek mümkündür (Zehebî, 1405: 12/110 vd; Safedî, 1420: 4/259 vd.; Cübûrî, ts.: 5, vd.). Yapılan bu tartışmalar neticesinde İbn Süreyc tarafından Dâvûd ez-Zâhirî'ye karşı *er-Red 'alâ Dâvûd fî inkârihi'l-kıyâs* adında bir eser telif edilmiştir (Okuyucu, 2015: 426). İbn Süreyc, yine zahirîlerden Kasânî'ye (ö. ?) cevap niteliğinde *Cevâbi'l-Kasânî* adında bir eser kaleme almıştır (İbnü'n-Nedîm, 1417: 263; İsmail Paşa, ts.: 1/57).

İbn Süreyc'in Hanefilere karşı yazdığı reddiyeler arasında Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'ye (ö. 189/805) karşı yazdığı *er-Red 'alâ Muhammed b. el-Hasan* ve İsâ b. Ebân'a (ö. 221/836) *er-Red 'alâ 'Îsâ b. Ebân* eserleri bulunmaktadır (İbnü'n-Nedîm, 1417: 263; Özen, 1999: 22/365).

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşıldığı gibi İbn Süreyc'in sadece Şâfî mezhebinde otoriter olmadığını diğer mezheplerin usûl ve fûrûununu da iyi bildiği görülmektedir.

2.7. Kâdılık Görevi

İbn Süreyc'in kâdılık görevinin hangi yıllarda olduğu net olarak bilinmemektedir. İbn Süreyc'in kâdılık görevi Şâfî uleması tarafından eleştirilmiş; Ebû Ali Hüseyin b. Salih b. Hayrân (ö. 320/932), "Bu işin bizim değil Hanefîlerin işi olduğunu" söyleyerek bunu dile getirmiştir (Şîrâzî, 1970: 110; İbnü'l-İmâd, 1406: 4/103; Yaşar, 2019: 202).

Ayrıca Kâdî İyâz (ö. 544/1149), İbn Süreyc'in, Bağdat'ta uzun süre kâdılık ve baş kâdılık görevlerini yürüten Kâdî İsmail'in (ö. 282/896) kâtipliğini yaptığını belirtir (Kâdî İyâz, 1965: 2/289). Kâdî İyâz, dönemin Hanefî fakihleri ile Maliki Kâdî İsmail arasında oluşan ihtilafların çözümü için İbn Süreyc tarafından *et-Tavassut beyne'l-Muhammed b. Hasan ve'l-kâdî İsmail* adında bir eser telif edildiğini de beyan eder (Kâdî İyâz, 1965: 2/289). İbn Süreyc, vezir Ali b. İsa (ö. 334/946) tarafından Bağdat kâdilkudâtlığına aday gösterilse de o bunu kabul etmemiştir (Özen, 1999: 22/365; Aybakan, 2007: 185).

SONUÇ

İbn Süreyc, İslâm hukuku sahasında öne çıkan bir şahsiyet olarak, Şâfî mezhebinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Hayatı boyunca gösterdiği derin ilmî çaba ve özgün içtihatları, onu dönemin en saygın fıkıh âlimlerinden biri haline getirmiştir. Özellikle içtihat ve tahric konularındaki yetkinliği, mezhebin temel ilkelerinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda, İbn Süreyc'in eserleri, sadece kendi döneminde değil, sonraki dönemlerde de Şâfî fikhinin anlaşılması ve uygulanması için önemli bir kaynak teşkil etmiştir.

İbn Süreyc'in fikhî anlayışı, onu sadece bir fâkih olmanın ötesine taşımış, aynı zamanda mezhebin metodolojisine zenginlik katmıştır. Onun yenilikçi yaklaşımı, hukukun dinamik

doğasını kavrayarak, çağın değişen şartlarına uygun çözümler geliştirmesine olanak tanımıştır. Bu noktada, özellikle sosyal ve toplumsal meselelerdeki ictihatları, İslâm hukuku ile hayatın gerçekleri arasında bağ kurma amacı taşımıştır.

Ayrıca, İbn Süreyc'in düşünceleri, sadece Şâfiî mezhebi için değil, genel olarak İslâm hukuk tarihinde de belirleyici bir rol oynamıştır. Onun metodolojik yaklaşımları, mezhepler arası diyalog ve hukukî tartışmaların zenginleşmesine katkıda bulunmuş, fikhî ilimlerin tekâmülünde önemli bir yere sahip olmuştur. İbn Süreyc'in bu katkıları, özellikle fikhî usuller ve ictihat mekanizmaları üzerine düşünceleriyle, günümüzde de referans noktası olarak kullanılabilir.

Sonuç olarak, İbn Süreyc, sadece bir fıkıh âlimi değil, aynı zamanda bir düşünce lideri olarak Şâfiî mezhebinin mirasını güçlendirmiştir. Onun ilmi, bugün bile çağdaş fıkıh tartışmalarında değerlendirilmeye devam etmekte ve İslâm dünyasında hukuk anlayışının şekillenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu yönüyle, İbn Süreyc'in hayatı ve eserleri, İslâm hukuku alanındaki derin bilgi birikimi ve yenilikçi düşünceleriyle geleceğe taşınacak önemli bir miras oluşturmaktadır.

Öneriler

İbn Süreyc'in Eserlerinin Yeniden İncelenmesi: İbn Süreyc'in eserleri üzerinde daha detaylı araştırmalar yapılması, onun fikhî düşüncelerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir. Bu eserlerin güncel yorumlarla ele alınması faydalı olacaktır.

Seminer ve Konferanslar Düzenlenmesi: İbn Süreyc'in fikhî katkılarını ve metodolojisini tartışmak üzere akademik seminerler ve konferanslar düzenlenebilir.

Karşılaştırmalı Fıkıh Araştırmaları: İbn Süreyc'in düşüncelerinin, diğer mezheplerle karşılaştırmalı olarak ele alınması, fikhî anlayışların daha geniş bir perspektiften incelenmesine olanak tanıyacaktır.

Fikhî Meselelerde Güncel Tartışmalar: İbn Süreyc'in ictihatlarının günümüzdeki fikhî meselelerle nasıl ilişkili olduğunu ele alan tartışmalar ve makaleler yayımlanması, onun düşüncelerinin canlı tutulmasına katkı sağlar.

Bu öneriler, İbn Süreyc'in ilmî mirasının daha iyi anlaşılması ve günümüzdeki uygulamalarına yansıtılması adına önemli bir yol haritası sunabilir.

KAYNAKÇA

- Abbâdî, Ebû Âsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed (ts.) *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye*. b.y.
- Aslan-N. - Sizgen İ. (2019). Şîrâzî'nin el-Mühezzeb Adlı Eserinde Enmâtî'ye Nispet Ettiği Görüşleri ve Şâfiî Mezhebindeki Yeri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19/1, 1-15.
- Âmidî, Ebû'l-Hasen Seyfüddîn Alî b. Muhammed b. Sâlim (1402). *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*. 4 cilt. Beyrut: Mektebi'l-İslâmiyye, 2. Basım.
- Ateş, S. (1993). Cüneyd-i Bağdâdî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt 8, 119-121. ss.). İstanbul: TDV Yayınları.
- Aybakan, B. (2007). *İmam Şâfiî ve Fıkıh Düşüncesinin Mezhepleşmesi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî (1390). *Menâkıbü's-Şâfi'i*. thk. Seyyid Ahmed Sakr. Kahire: Dârü't-Türâs.
- Cübûrî, Hüseyin b. Halef (ts.). *el-İmâm Ebû'l-Abbas İbn Süreyc ve arâuhü'l-usûliyye*. Mekke: el-Camiatü Ümmü'l-Kürâ.
- Çavuşoğlu, A. H. (2004). Chrjstopher Melchert ve Mezheb: Gelenekçi Bir Oryantalistin İslam Hukuk Tarihi ve Ehl-i Sünnet Yorumu. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2, 287-319.

- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk (ts.). *Sünenî Ebî Dâvûd*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid. Beyrut: el-Mektebeti'l-Asriyye.
- Ebû Ya'lâ, Ebû Ya'lâ Halîl b. Abdillâh b. Ahmed (1409). *el-İrşâd fî ma'rifeti 'ulemâ'i'l-hadîs*. thk. Muhammed Said - Ömer İdris. Riyad: Mektebeti'r-Rüşd.
- el-Hâci, Hatim (1440), *Eseru tetevvürî'l-mearifi't-tibbiyye alâ tegayyuri'l-fetvâ ve'l-kadâ*, Kahire: Dâru İbn Hazm.
- Emin, A. (2012). *Zahrü'l-İslâm*. Kahire: Müesseseti'l-Hindevî.
- Eşit, D. (2016). Fıkıh'ta Totolojik Bir Mesele: el-Mes'eletü's-Süreyciyye. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 27, 443-455.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit (1422), *Târîhu Bağdâd*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmiyye.
- Heyto, Muhammed Hasan (1409). *el-İctihad ve Tabakâtu Müctehidi's-Şâfi'iyye*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- İbn Abdülhâdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Abdilhâdî (1417). *Tabakâtü 'ulemâ'i'l-hadîs*. thk. Ekrem Bûşî-İbrahim Zaybak. 4 Cilt. Beyrut: Müesseseti'r-Risâle.
- İbn Hallikân, Ebü'l-Abbâs Şemseddîn Ahmed b. Muhammed (1398). *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâ'ü ebnâ'iz- zamân mimmâ sebete bi'n-nakl evi's-semâ' ev esbetehü'l-'ayân*. thk. İhsan Abbâs. Beyrut: Dâru Sâdır.
- İbn İmrânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed (1421). *el-İnbâ fî tarihi'l-hülefâ*. thk. Kasım Sâmirâî. Kahire: Dâru'l-Âfâki'l-Arabiyye.
- İbn Kâdî Şühbe, Ebû Bekr b. Ahmed b. Muhammed (1407). *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, thk. Hafız Abdu'l-Âlim Han. Beyrut: Alemü'l-Kütüb.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb (1409). *İctimâ'u'l-cüyûşi'l-İslâmiyye 'alâ gazvi'l-Mu'attıla ve'l-Cehmiyye*. thk. Avad Abdullah Muhammed Mutik. Riyad: Metâbiu'l-Ferazdeki'l-Ticariyye.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb (1411). *İlâmü'l-muvakkîn an rabbi'l-âlemîn*. thk. Muhammed Abdüsselam İbrahim. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr (1413). *Tabakâtü fukahâ'i's-Şâfi'iyye*. thk. Ahmed Ömer Haşim vd. b.y.: Mektebeti's-Sikâfeti'd-Dîniyye.
- İbn Süreyc, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ömer b. Süreyc (ts.a). *Cüz' fihî ecvibetü'l-imâmi'l-âlim Ebi'l-Abbâs Ahmed b. Ömer b. Süreyc fî usûli'd-dîn* thk. Velid b. Muhammed b. Abdullah B.y.: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye.
- İbn Süreyc, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ömer b. Süreyc (ts.b). *el-Vedâ'î li-mansûsi's-şerâ'î*. thk. Salih b. Abdullah b. İbrahim. b.y.
- İbn Süreyc, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ömer b. Süreyc (ts.c). *el-Aksâm ve'l-hisâl*, b.y.
- İbn Teymiyye, Takıyyuddin Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Abdülhalim (1411). *Der'ü te'âruzi'l-'akl ve'n-nakl*. thk. Muhammed Reşad Salim. Suudi Arabistan: Câmiati'l-İmam Muhammed b. Suud el-İslâmiyye.
- İbn Teymiyye, Takıyyuddin Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Abdülhalim (1416). *Mecmûi'l-Fetevâ*. thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım. Medine: Mecmei'l-Melik Fahd lî tebâatil Mushafi'l-Şerif.
- İbnü'l Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed (1412). *el-Muntazam fî târihi'l-mülûk ve'l-ümem*. thk. Muhammed Abdulkadir Ata - Mustafa Abdulkadir Ata. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

- İbnü'l-İmad, Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed (1406). *Şezerâtü'z-zeheb fî ahbâri men zeheb*. thk. Abdulkadir Arnaût - Mahmûd Arnaût. Beyrut: Dâru İbn Kesîr.
- İbnü'l-Mülakkın, Ebû Hafs Ömer b. Alî b. Ahmed (1417). *el-İkdü'l-müzheb fî tabakâti hameleti'l-mezheb*. thk. Ayman Nasru'l-Ezherî-Seyyid Muhni. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmîyye.
- İbnü'n-Nedîm, Ebü'l-Ferec Muhammed b. Ebî Ya'kub (1417). *el-Fihrist fî ihbâri ulemâ'l-musannifin mine'l-kudamâ ve'l-muhaddisin ve esmâe kütübihim*. thk. İbrahim Ramazan. Beyrut: Dâru'l-Marife.
- İbrahim, M. (2010). *Hanefî ve Şafîîlerde Mezhep Kavramı*. (Çev. F. Beşer). İstanbul: Nun Yayıncılık.
- İmrânî, Ebü'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebi'l-Hayr b. Sâlim b. Es'ad (1421). *el-Beyân fî mezhebi'l-İmâmî's-Şâfiî*. thk. Kasım Muhammed en-Nûrî. Cidde: Dâru'l-Minhâc.
- İsmail Paşa, Muhammed Emin b. Mir Selim el-Bâbânî el-Bağdâdî (ts.). *Hediyetü'l-ârifin, esmâ'ü'l-mü'ellifin ve âsârü'l-musannifin*. Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî.
- İsnevî, Cemâlüddîn Abdürrahîm b. el-Hasen b. Alî (1407). *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmîyye.
- İsnevî, Cemâlüddîn Abdürrahîm b. el-Hasen b. Alî (1430). *el-Mühimmât fî şerhi'r-Râfi'î ve'r-Ravza*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm.
- Kâdî İyâz, Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz (1965). *Tertîbü'l-medârik ve takrîbü'l-mesâlik li-ma'rifeti a'lâmi mezhebi Mâlik*. thk. İbn Tâvîyt et-Tancî. Fas: Metbeati Fudâle.
- Kâtib Çelebi, Hacı Halife Mustafa b. Abdullah (ts.). *Keşfü'z-zunûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, 2 Cilt. Beyrut: Darü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Kehhâle, Ömer Rıza (ts.). *Mu'cemü'l-mü'ellifin: Terâcimü musannifi'l-kütübî'l-Arabiyye*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Komiyon, (1404-1427). *el-Mevsûati'l-Fıkhîyeti'l-Kuvveytiyye*. Vezâreti'l-evkâfi ve Şüuni'l-İslamiyye. Kuveyt: Dâru's-Selâsil.
- Köse, S. (1999). İbn Ebû Hüreyre. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt 19, 434-435. ss.). İstanbul: TDV Yayınları.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib (1419). *el-Hâvi'l kebîr fî fikhî mezhebi'l-İmâmî's-Şâfiî (Vehuve şerhu muhtasari'l Müzenî*. thk. ve tlk. Ali Muhammd Muavviz - Adil Ahmed Abdü'l-Mevcud. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye.
- Nevevî, Ebû Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref (1344-1347). *el-Mecmû' şerhu'l-mühezzeb*. Kahire: Dâru'l-Münîre.
- Nevevî, Ebû Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref (ts.). *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-lugât*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye.
- Nezîr, A. A. (1411). *Ebû Cafer et-Tahâvî, el-imâmü'l-muhaddisü'l-fâkih*. Dımaşk: Dâru'l-Kalem.
- Okuyucu, N. (2015). *Şafî Mezhebinin Teşekkül Süreci*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Okuyucu, N. Enmâtî, Ebü'l-Kâsım. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt Ek 1, 112-113. ss.). İstanbul: TDV Yayınları, 2020.
- Özen, Ş. (1999). İbn Süreyc. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt 20, 363-366. ss.). İstanbul: TDV Yayınları.
- Râzî, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin (1418). *el-Mahsûl fî ilmi usûli'l-fikh*. thk. Taha Câbir Feyyâz el - Alvânî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 3. Basım.
- Safedî, Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh (1420). *el-Vâfi bi'l-vefeyât*. thk. Ahmed el-Arnaût, Mustafa Turkî. 29 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

- Sezgin, F. (1991). *Tarihü't-Türasi'l-Arabi*. Suudi Arabistan: Camiatü'l-İmam Muhammed b. Suud el-İslâmiyye.
- Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr (1403). *Tabakâtü'l-hüffaz*. Buyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403.
- Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr (1425). *Târîhu'l-hülefâ*. thk. Hamdi Demirdaş. B.y.: Mektebetü'n-Nezâr.
- Sübkî, Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî (1413). *Tabakâtü's-Şâfi'iyeti'l-kübrâ*. thk. Mahmûd Muhammed Tânâhî - Abdülfettâh Muhammed el-Hulvî. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hicr.
- Sülemî, Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed (1419). *Tabakâtü's-süfiyye*. thk. Mustafa Abdülkadir Atâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Şîrâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf (1970). *Tabakâtü'l-fukahâ*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dâru'r-Râidi'l-Arabî.
- Yâfiî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Es'ad (1417). *Mir'âtü'l-cenân ve 'ibretü'l-yakzân fî ma'rifeti havâdisi'z-zamân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Yaşar, M. A. (2019). Erken Dönem Şâfiî Fakihlerinden İbn Süreyc ve Sayrafi'nin İhtilaf Ettikleri Usûl Meseleleri ve Bu İhtilafın Mezhepteki İzdüşümleri. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*. 11/1, 199-227.
- Yıldız, H. D. (1988). Abbâsîler. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi içinde* (Cilt 1, 31-48. ss.). İstanbul: TDV Yayınları.
- Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osmân (1405). *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. thk. Şuayb Arnaût vd. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle.
- Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osmân (1419). *Tezkiretü'l-huffâz*. thk. Abdurrahmân b. Yahyâ el-Muallimî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osmân (1424). *Kitâbü'l-'Arş*. thk. Muhammed b. Halife b. Ali et-Temimî. Medine: İmâdeti'l-Bahsi'l-İlmî.
- Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osmân (2003). *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l (tabakâtü'l-)meşâhîr ve'l-a'lâm*. thk. Beşşâr Avâd Maruf. b.y.: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî.
- Zerkeşî, Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh (1414). *el-Bahrü'l-muhît fî usûli'l-fikh*. 8 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kütübî.
- Ziriklî, Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris (2002). *el-A'lâm kâmûsü terâcim li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ mine'l-'Arab ve'l-müsta'rebîn ve'l-müsteşrikîn*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn.

STRUCTURED ABSTRACT

After the passing of the Prophet Muhammad (peace be upon him), a variety of opinions began to emerge among his companions regarding different aspects of religious practices and jurisprudence. This diversity of opinion was initially a natural consequence of the absence of the Prophet, who had been the primary source of guidance. As the companions and early Muslims sought to understand and apply the teachings of Islam, their interpretations and applications began to differ. Over time, these divergent views became more structured and evolved into distinct schools of thought, each developing its own methodology and set of interpretations to address various aspects of Islamic law and practice. Among the early Islamic schools of jurisprudence, the Shafi'i madhhab stands out prominently. The Shafi'i school was founded by Muhammad ibn Idris al-Shafi'i, a scholar renowned for his profound and comprehensive understanding of Islamic law. Al-Shafi'i's contributions were foundational in shaping the early development of Islamic jurisprudence. His approach was significantly influenced by his upbringing in Mecca, a city known for its religious and

intellectual environment, as well as his later scholarly pursuits in Baghdad and Egypt, where he interacted with various scholars and legal traditions. Al-Shafi'i laid down the foundational principles of his madhhab by emphasizing the Quran as the primary source of legal guidance, followed by the Sunnah, which encompasses the teachings and practices of the Prophet Muhammad. In addition to these, he highlighted the importance of consensus among scholars (ijma) and analogical reasoning (qiyas) as essential tools for deriving legal rulings. His methodology was innovative in that it sought to balance these sources and apply them in a systematic and coherent manner, addressing issues of legal interpretation and application. Following the death of al-Shafi'i, his immediate students and disciples played a crucial role in the dissemination and propagation of his teachings across the Muslim world. These early followers were actively involved in scholarly debates and discussions, which helped to further clarify and elaborate on the principles established by al-Shafi'i. They wrote treatises and conducted teaching sessions that allowed for the transmission of Shafi'i jurisprudence to subsequent generations. This period saw the establishment of educational institutions and the development of a scholarly tradition that contributed to the widespread acceptance of the Shafi'i madhhab. The second generation of Shafi'i jurists built upon the foundation laid by al-Shafi'i and his early students by expanding the influence of the madhhab through their educational activities in various regions. They traveled extensively, engaged in scholarly exchanges, and worked to solidify the position of the Shafi'i school within the broader context of Islamic jurisprudence. Their efforts were instrumental in establishing the Shafi'i school as a recognized and respected school of Islamic law, contributing to its development and institutionalization. In the third generation, Ibn Surayj emerged as a key figure in the development and preservation of the Shafi'i madhhab. Known as "al-Shafi'iyyu's-Saghir" (the Lesser Shafi'i), Ibn Surayj dedicated himself to consolidating and defending Shafi'i jurisprudence during a time of significant intellectual and legal challenges. His work included writing detailed commentaries on the texts of al-Shafi'i, which provided further elaboration and clarification of the legal principles. Ibn Surayj also focused on refining the legal principles and addressing contemporary legal issues, ensuring that the Shafi'i school remained relevant and responsive to the evolving needs of the Muslim community. The era of Ibn Surayj marked a significant phase in the institutionalization of the Shafi'i madhhab. His systematic approach to legal reasoning and his contributions to the theoretical framework of Shafi'i jurisprudence laid a solid foundation for future developments within the school. His efforts helped to establish a more structured and cohesive system of legal thought, which was essential for the continued growth and development of the Shafi'i tradition. Additionally, Ibn Surayj's role extended beyond doctrinal matters; he was actively involved in broader intellectual debates and contributed to the intellectual vibrancy of the Muslim scholarly community during his time. His engagement with other scholars and his participation in the broader intellectual discourse of the period helped to enrich and enhance the scholarly environment in which the Shafi'i madhhab developed. In conclusion, Ibn Surayj's contributions to the Shafi'i madhhab are pivotal for understanding its evolution from its foundational period to a mature and established school of Islamic law. His scholarly legacy continues to resonate in contemporary discussions on Islamic jurisprudence, highlighting the enduring significance of his intellectual endeavors and his role in shaping the legal landscape of Islam. The development of the Shafi'i madhhab through the efforts of figures like Ibn Surayj underscores the dynamic and evolving nature of Islamic legal thought, reflecting the ongoing process of interpretation and application that has characterized the history of Islamic jurisprudence.